

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חֲמַדָּת יָמִים

HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ מִטּוֹת תַּשְׁפ"ב

עַל נִדְרִים שְׁבוּעוֹת וְכָל הַיָּצָא מִפִּי יַעֲשֶׂה

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

מילות הספד להאי גברא יקירא, יו"ר כבוד של "ארץ חמדה", ר' קורט גרשון רוטשילד ז"ל

ביום שני האחרון, בשבוע של פרשת מטות ליוונו למנוחת עולמים, ידיד ותיק, חברותא מזה שנים רבות, יו"ר כבוד של "ארץ חמדה" שעלה זך ונקי בשיבה טובה לפני כיסא הכבוד, כדי להמשיך ללא עכבות של גוף וחומר בתפקידיו הכלל ישראלים. לפני שנים רבות, כשמר רוטשילד ביקש ממני ללמוד עמו פעם בשבוע, הודתי לקב"ה על הזכות הגדולה ללמוד ממנו. כבר אז הוא היה מפורסם, כמי שהקדיש את חייו לחיזוק תורת ישראל, עם ישראל וארץ ישראל. מאז, ובכל שבוע, הוא היה מגיע ל"ארץ חמדה" (יחד עם ידידו מנוער פיל שוורץ, יבדל לחיים טובים וארוכים), וכשהתקשה בתנועה עוד יותר, היינו מגיעים ללמד יחד בביתו או במשרדו. בשל השנים האחרונות למדנו כמובן ב"זום". מסירותו ללימוד התורה היוותה דגם ומופת לרבנים הצעירים. כדי להבין את "מי היה האיש שהיה", נעיין בפסקי פרשתנו ונשווה אותם, כמנהגנו, גם לפסוק נוסף שעוסק בסוגיא זו. הפרשיה הפותחת את פרשת מטות מנוסחת בלשון מוחלטת: "זֶה יִקְנֶה אֶתְּךָ אֲשֶׁר צָנָה יִקְנֶה" שמיד מתחלפת לניסוח מותנה: "אִישׁ פִּי יִדָּר נָדָר לִיקְנֶה אוּ הַשְּׁבַע שְׁבַעָה..." ומסתיימת באזהרה כפולה: "לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיָּצָא מִפִּי יַעֲשֶׂה" (במדבר ל' ג-ג). הכותרת "זֶה הַדְּבָר", מדגישה כמובן כי בסוגיא של דיבור עסקי. גם בסיום מופיע ביטוי חמור: **לֹא יִחַל**. שני המושגים תופסים מקום מרכזי בפרשיות הבריאה. הדיבור הוא החלק הגופני שמייחד את האדם משאר כל חי והוא קשור לנְשֵׁמַת (הַחַיִּים), שהיא חלק אלוהי ממעל, כמו שמפורש בפסוק: "וַיִּפַח אֱלֹהִים נְשִׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" ובאונקלוס שם: "ונפח באפואי נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא" (בראשית ב', ז עיינו גם ברש"י המאריך בדבריו על פסוק זה). סיפור בריאה זה מסתיים במילים הקשות "אֲזַ וַיִּחַל לְקַרְא בְּשֵׁם יִקְנֶה". (שם ד' כו, על חומרת הביטוי עיינו ברש"י שם ובחמדת ימים בראשית תשע"ז ובפרשת בלק תשפ"א)

לעומת זאת, בתחילת ספר דברים הכתוב מכריז: "אֵת יִקְנֶה אֶלְהֵיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְבוֹ תִדְבֹק וּבְשֵׁמוֹ תִשְׁבַּע" (י' כ). הלשון היא מוחלטת, ההמלצה היא להישבע. החשש מפני הסכנה של כישלון בדיבור, בשמירת השפתיים, איננו מופיע כלל וכלל. מה ההבדל? המדרש במקום מתרץ: לפני שמגיעים להמלצה "ובשמו תשבוע", יש לקיים את התנאים המופיעים ברישא של הפסוק: "אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת אין אתה רשאי להשבע בשמי אא"כ יהיה בך כל המידות האלו: א. אֵת יִקְנֶה אֶלְהֵיךָ תִּירָא שתהא כאותן שנקראו יראי אלהים, אברהם איוב ויוסף ב. אֹתוֹ תַעֲבֹד, אם אתה מפנה עצמך לתורה ולעסוק במצות ואין לך עבודה אחרת ... ג. וְבוֹ תִדְבֹק, וכי יכול אדם לידבק בשכינה? אלא שתכבד תלמידי חכמים ותהנה אותם מנכסיד. אם יש בך כל המידות האלו אתה רשאי להשבע ואם לאו אין אתה רשאי להשבע" (במדבר רבה פרשה כב סימן א). ר' גרשון, קורט, היה ירא אלהים. הוא קיים את "אֵת יִקְנֶה אֶלְהֵיךָ תִּירָא". ירא במובן זה אין משמעותו 'יראה תתאה' (יראה נמוכה = פחד), משמעותו יראת הרוממות – הכרה בערך העליון של עבודת השם. ירא אלהים באמת, הוא מי שכל רגע ורגע בחייו מנסה לענות על השאלה: מה הקב"ה רוצה ממני, לא מה הקב"ה יכול לעשות בשבילי?

ר' גרשון, קורט, היה ברמה הגבוהה ביותר של ירא אלהים. מעולם לא ביקש דבר בשביל עצמו. הוא קיים את אֹתוֹ תַעֲבֹד, כהגדרת המדרש: "אם אתה מפנה עצמך לתורה ולעסוק במצות ואין לך עבודה אחרת ...". בכל רגע ורגע בחייו הוא עבד את הקב"ה, בכל לבבו בכל נפשו ובכל מאודו. בכל רגע ורגע משמעותו סביב השעון, שלש מאות חמישים וארבעה ימים בשנה, בלי שום חשבון. עייפות לא הייתה שיקול, גם בגיל מאוד מבוגר, אם צריך לעשות עושים. כל אחד ידע שהוא לא הקדיש כלום לעשייה עבור עצמו. הוא מכר, לפני שנים רבות, את עסקיו ומאז היה לו רק עסק אחד: כלל ישראל, ובמיוחד זה שנמצא בארץ ישראל.

ר' גרשון קיים בהידור את "וְבוֹ תִדְבֹק", חייו הוקדשו באופן מלא ושלם, כהגדרת המדרש: 'לכיבוד תורה ותלמידי חכמים ולניסיון ליהנות אותם מנכסיו ומנכסי אחרים. דבקות שכזו רואים רק פעם במאה ואחד שנים.

ר' גרשון, בבחירתו, חי חיים שהביאו לידי ביטוי מופלא את הנשמה האלוהית שהקב"ה נפח בו. הוא היה תמיד בבחינת "ונפח באפואי נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא". לא היה שום חשש בנוגע אליו של **לֹא יִחַל דְּבָרוֹ**, כְּכֹל הַיָּצָא מִפִּי עֲשֵׂה! נסכם את דברינו במקצת שבו, עליו אמר הכתוב: **וּבְשֵׁמוֹ תִשְׁבַּע**.

אנו תפילה כי רבים ילמדו ממעשיו, ומאחלים לכל צאצאיו ולכל אלה שנהנו מדרכו, ללכת בדרכיו ולדאוג שגם בקבר שפתיו ידובבו. אנו ב"ארץ חמדה" מתפללים לקב"ה, שזכותו תעמוד לנו להמשיך בכל מה שהיה יקר לו. **תַּנְכַּחֵהּ**.

לְעִילּוֹי נְשֵׁמַת

<p>הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב</p> <p>מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב</p> <p>הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף</p> <p>ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט</p>	<p>לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p> <p>גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב</p> <p>מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד</p> <p>ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)</p> <p>ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב</p>	<p>הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח</p> <p>הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד</p> <p>מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א</p> <p>מר יחזקאל וגב' חנה צדיק אייר תשע"ו / סוכות תשפ"א</p> <p>הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב</p>	<p>הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א</p> <p>גב' נועה רבקה בת מלכה ברכה שמחה</p> <p>הרב שמואל כהן שבט תשפ"א</p> <p>מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב</p> <p>לע"נ דוד צבי טרשנסקי בן יצחק ז"ל ונעמי הי"ו. נלב"ע כ"ח באייר</p>
--	---	--	---

לע"נ בלהה בת ישראל מרמורש ז"ל
א' מנחם אב תשפ"א

חֶמְדַּת שְׁנַת הַשְּׁבַע

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

הוצאת פירות שביעית לחוץ לארץ

הגיעה חופשת הקיץ, וכמה מבני קהילתי מנצלים את חופשת הלימודים לקיים מצוות כיבוד הורים, מצווה הדורשת מהם לטוס מעבר לים. ושאלה בניהם: האם מותר להם לקחת איתם מפירות ארץ ישראל?

במשנה (שביעית פרק ו, ה) נאמר: אין מוציאין שמן שריפה ופירות שביעית מהארץ לחוץ לארץ. מדוע אסור להוציא את פירות השביעית לחוץ לארץ?

הראב"ד וכן הר"ש משאנץ בפירושים על הספרא מסבירים "ושמא הוי טעמא דאין מוציאין פירות שביעית לחוץ לארץ שלא יתחלפו בפירות חוץ ליהא נוהג בהם מנהג חולין".

לעומת זאת, הר"ש משאנץ בפירוש המשנה מפרש שקודשים החייבים בביעור צריכים להתבער במקומם (כך הדין בנותר, קדשים שנטמאו, ושמן תרומה שנטמאה). במקביל לכך, גם פירות השביעית צריכים להתבער דווקא בארץ.

ערוך השלחן (שמייטה סימן כד סעיף כה) מקשה על שיטה זו: אם הנושא הוא הביעור בלבד, לכאורה אין טעם לאסור את הוצאת הפירות במשך השנה כולה!

נענה על קושיה זו בשתי רמות: הטכנית והמהותית.

טכנית, הייצוא כיום מהיר מאוד. יבול שנקטף בארץ יכול למצוא את עצמו בחנויות בחוץ לארץ תוך ימים ספורים. אך בזמן שחז"ל תיקנו את התקנה תהליך זה היה יכול לקחת מספר שבועות. אם כך, היבול שהיו מייצאים היה בהכרח יבול שעבר תהליך של שימור לטווח ארוך. אם מדובר ביינות או פירות מיובשים, החשש שהפירות עדיין יהיו בנמצא בזמן הביעור הוא חשש סביר במשך כל השנה כולה. גם אם מייצאים יין בחורף הסמוך לבצירת הענבים, סביר מאוד שהיין יהיה עדיין קיים כעבור חצי שנה, בזמן הביעור.

מהותית, יש קשר עמוק בין הביעור לבין איסור ההוצאה לחוץ לארץ.

חז"ל למדו את חובת הביעור מהפסוק "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול". הבהמה מבויתת, ואילו החיה גדלה פרא ובחופש. האדם מלקט ואוגר מספוא לבהמותיו, ואילו חיות אוכלות "בארצך", בחוץ. בשמיטה האכילה משותפת לכולם. כולנו אוכלים יחד. לא ייתכן שיווצר מצב שהבהמות ממשיכות לאכול, עת שלחיות מאכל זה איננו זמין יותר. קל וחומר לבני האדם: לא יתכן שהעשיר יוכל למצוא דרך לאגור יבול ולשמור אותו לשימוש עתידי, כאשר למחוסר דיור אין כבר מה לקטוף. בשלב מסוים, אסור לשמור מפירות השביעית, מכיוון שיש בכך פגיעה בתודעת השותפות של יבול השנה השביעית.

להלכה אנו פוסקים שהביעור מתקיים על ידי הפקרת הפירות. כאשר היבול כלה מן השדה, אסור לאדם להמשיך לאכול את שאגר. עליו להשיב את היבול לשדה, להפקיר אותו שנית, וכך לייצר (באופן מלאכותי) את המצב הראשוני שהיה עת היבול היה בשדה, מופקר ומזומן לכל.

את החובה הזאת מוכרחים לקיים דווקא בארץ ישראל. הפקרת היבול בעת הביעור בחוץ לארץ איננה משיבה את המצב הקודם, אלא מייצרת מצב חדש, בו היבול זמין לקהל שונה לחלוטין, הקהל שאינו חי בארצו של הקב"ה.

שוב לעצם השאלה:

הוצאת פירות השביעית לחוץ לארץ אסורה. בשבוע הבא נלמד הקלות מיוחדות הנובעות מהטעמים והדיון שלמדנו כאן.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"
הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורור מקיפים במקורות.
בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון,
מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה,
כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

חֶמְדַּת הַדָּף הַיּוֹמִי

האם דיין חשוד להטות את הדין לטובת פסיקות קודמות שלו? / כתובות כא-כב הרב עקיבא כהנא

בגמרא (כתובות כא-כב) נאמר שבמקרה ששלושה דיינים יושבים לקיים את השטר ואחד מהם נחשד בכך שהוא פסול לדון, אם הדיינים רוצים להעיד עליו, לפני שחתמו שהוא כשר הם נאמנים, אך לאחר שהם חתמו אינם נאמנים להעיד על האדם השלישי שהוא כשר לדיינות.

בראשונים ישנה מחלוקת מהי הסיבה לכך: רש"י (ד"ה משחתמו) מבאר שהטעם לפסול העדות של הדיינים היא משום שהם נוגעים בעדותם שלאחר שהם חתמו עם אותו אדם הם לא רוצים שיתגלה שהם חתמו עם אדם פסול, ולכן הם פסולים להעיד עליו. ואילו תוספות (ד"ה תרי ותרי) והרמב"ם (עדות ו, ז) מבארים שכלל לא מדובר כאן כשהדיינים עצמם מעידים אלא אנשים אחרים, והכוונה היא שעד שלא חתמו הרי שאם יעידו אחרים על השלישי הם יצטרפו יחד, אך אם הם כבר חתמו לא תועיל עדותו של העד על מנת שיחשבו כאילו ישבו שלושתם יחד. תוספות רי"ד (כא ע"ב ד"ה אמר ר' אבהו) כתב שהטעם הוא משום נגיעה, אבל הנגיעה היא לא משום שלא נעים להם שישבו יחד עם אדם פסול, אלא שבגלל שהם חתמו הם רוצים שלא תתבטל חתימתם וזו הנגיעה.

שולחן ערוך (חושן משפט מו, כו-כז) פסק כדברי הרמב"ם והתוספות ולא הזכיר את דברי רש"י. והש"ך (שם ס"ק סו) חלק על דברי השו"ע והביא כמה ראיות לכך שיש לפסוק כרש"י: ראייה א: שבגמרא משמע מהלשון שמדובר באותם אנשים עצמם שמעידים ולא באנשים אחרים כפירוש הרמב"ם והתוספות. ראייה ב: לפירוש התוספות והרמב"ם גם אחרי שחתמו ישנה אפשרות לחדש את מושב בית הדין ולקיים את השטר, ובגמרא משמע לא כך.

המהרלב"ח (קונטרס הסמיכה) כתב שדיינים שפסקו את הדין, ולאחר מכן רוצים לצרף דיינים אחרים, משום שהבינו שהפסיקה הקודמת שלהם לא תקיפה, מה שידונו אחר כך לא יועיל, משום ש"עביד איניש לאחזוקי בדיבוריה", כלומר, אדם צפוי לפסוק לפי הדברים שאמר קודם, וחוששים שהם לא ישנו את דבריהם, אחת הראיות שהוא מביא היא מרש"י בסוגייתנו שהדיינים נוגעים בעדות משום שהם רוצים להחזיק את מה שהם פסקו קודם. **כך גם פסק המהרי"ט (ב, חו"מ עט) ששני דיינים מתוך חמישה דיינים שכתבו פסק דין לבדם, אינם יכולים להצטרף עם הדיינים האחרים ולדון עמהם בכך, וזאת משום שהם כבר נוגעים בעדותם, והם לא נאמנים שהם ישנו את דבריהם. הוא מביא שנחלקו המהריב"ל (ג, צז) והמהרשד"ם (חו"מ ב) בזה שהמהרי"ט בן לב מכשיר אותם לדון, ואילו המהרשד"ם למרות שבהתחלה רצה להכשיר, מסקנתו היא שאין להכשיר אלא לפסול את הדיין מלדון בזה. מסקנתו היא שבכל מקרה יש לפסול דיינים שדנו ללא הדיינים האחרים, משום שיש לחשוש שכעת לא ידונו עם האחרים ב"ראש פתוח" ויעמדו [על ה]בפסק הקודם שפסקו. הבית שלמה (חו"מ ז) פסק כדברי המהרשד"ם שיש לפסול את הדיינים לדון לאחר שקיבלו את העדות שלא בפני הבעל הדין. המהרש"ם (ג, קפז) פסק שבמקרה שהתברר שהיו דברים שהעד שיקר ולכן היה צריך לקבל עדות נוספת, אין בכך זילותא או בושה לחכם לחזור בו, ולכן אותו דיין נאמן לקבל את העדות השנייה.**

בפד"ר (מאגר מקוון קלט) פסקו הדיינים (הרב ינאי, הרב פרדס והרב עמוס) לגבי עצמם כי הם יכולים לדון בדין תורה שהיה לפניהם, ובגלל ערעור חזר אליהם עם ראיות נוספות, משום שכפי שכתב המהרש"ם (ועוד מקורות רבים שהובאו בפסק הדין) במקרה שיש ראיות נוספות לא חוששים ל"אחזוקי בדיבוריה" אלא רק במקרה שהראיות לא השתנו. אמנם, בפד"ר (ז, עמ' 239 ואילך) פסקו הרב אלישיב, הרב גולדשמיט והרב יצחק ניסים ע"פ דעת הרוב: שבמקרה שמדובר על שיקול דעת ולא דברים המפורשים בתלמוד הרי יש לחשוש שימשיך הדיין לחשוב כדעתו הקודמת, ולכן אם כבר פסק בנושא מסוים, והיתה בעייה בפסיקה, הרי שאין להכשיר אותו לפסוק שוב. ובכל מקרה כתבו שדין זה נכון רק כשהדיין פסק דין החלטתי, ולא כשהביע את דעתו העקרונית, והיה נכון למשא ומתן עליה. ובכל מקרה כתבו שאין בעל דין יכול לאלץ את חברו להגיע בפני דיין שדן בפניהם ודינו בוטל, שהרי הצד השני יכול לומר שקים לו כאותם הסוברים שאסור לדון בפניהם שוב. לדעת המיעוט: אמנם, במקרה שבו פסקו חלק מהדיינים ללא שישבו כלל עם הדיינים האחרים וצריכים לשוב ולדון, הם פסולים, אך אם ישבו עם הדיינים האחרים, גם אם פסקו לבד, יכולים לדון שוב עם שאר הדיינים, ובנוסף: אם דיין רק שמע טיעון מפי אחד הצדדים, יש בכך מחלוקת, אם לפסול. בעקבותיהם הלכו הרב שנקולבסקי, הרב זכריה בן שלמה והרב משה גנץ בפס"ד 015 של בית הדין גזית שפסקו לבטל החלטה של ועדת קבלה ישובית, ולכנס ועדה עם אנשים אחרים מאותה הסיבה כדלעיל. וכן הרב שלמה בן שמעון בערעור (פד"ר מקוון רכט) שקבע כי אין לחייב אדם להיות נידון באותו בית דין שוב, ולכן יש להעביר את הדיון המחודש בפסק דין שבוטל מהסיבה שאחד הצדדים לא הגיע לבית הדין, ואין לדון אותו באותו בית הדין אלא להעביר להרכב אחר. ולעומת זאת בפד"ר (0569-22-1) נקבע (על ידי הרב שרמן, הרב איזריר והרב אלגרבל) כי החלטה זמנית אינה פוסלת דיין לדון שוב באותו הדיון, למרות שהחלטה קבועה יתכן ופוסלת אותו. (החלטה זו נזכרה גם בפד"ר של הרב אלישיב דלעיל)

סיכום: לדעת רש"י דיינים פסולים להעיד על אדם שישב איתם, משום שיש להם נגיעה מעדותם, ראשונים אחרים סברו אחרת, והשו"ע פסק כמותם, הש"ך כתב שיש לחשוש לשיטת רש"י, ובפועל נחלקו לגבי דיינים המהרי"ט והמהרשד"ם האם יש לפסול דיינים לדון באותו נושא שבו כבר דנו או לא, והיו שחילקו בין מקרה שבו הדיין שמע צד אחד, לבין מקרה שבו הדיין כבר פסק מבלי להוועץ (כך בדיינים אחרים. כמוכן, שבפסק דין שאינו סופי לא נפסל הדיין מלדון בדין זה שוב.

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

רשב"י ואחיה השילוני

בבראשית רבה (נח, לה) מובאת אימרה בשם רשב"י, וז"ל (בתוספת ביאור):

"רבי חזקיה בשם רבי ירמיה אמר, כך אמר רבי שמעון בן יוחאי: אי בעי (אם ירצה) אברהם (אבינו) למקריבין מן גביה ועד גבי (ללמד זכות על הדורות שהיו אחריו ועד הדור שלי), ואנא מקרב מגבי עד מלכא משיחא (אני אלמד זכות על הדורות הבאים שיהיו ממני ועד מלך המשיח), ואין לא בעי (ואם לא ירצה אברהם אבינו) יצטרף אחיה השילוני עמי, ואנן מקריבין מן אברהם עד מלכא משיחא (ואנו נלמד זכות על הדורות שהיו מימות אברהם ועד מלך המשיח).
וצריך להבין מדוע הוזכרו כאן דווקא אברהם אבינו ואחיה השילוני כמי שרשב"י רוצה לצרפם עימו כדי להגן על העולם. תחילה אקדים שאין אני מבין כלל וכלל בענייני כוחו של רשב"י, ובכל זאת אנסה להתעמק במקצת באימרה זו של רשב"י.

מדברי רשב"י עולה, שיתכן ואברהם אבינו לא ירצה ללמד זכות על הדורות שהיו מתקופתו ועד דורו של רשב"י. ואכן מצאנו דעה בתלמוד (שבת דף פט, ב) ולפיה לעתיד לבוא יאמר ד' לאברהם שבניו חטאו, ואברהם יאמר לד' שיימחו על קדושת שמו (שכאשר נעשה דין בחוטאים מתקדש שמו של ה', רש"י). אך גם לפי אותה דעה יצחק אבינו נוהג באופן שונה מאברהם אבינו והוא מלמד זכות בכל ענין על ישראל ואפילו כאשר הם חוטאים. ואם לכך היתה כוונת רשב"י, מדוע הוא לא הזכיר מלכתחילה את יצחק אבינו בתור מי שראוי ללמד זכות על ישראל?

גם ההנחה שאחיה השילוני יצטרף לרשב"י ללימוד זכות טעונה בירור. והרי מצאנו (מלכים א פרק יד) שכאשר אשת ירבעם באה אל אחיה השילוני, הוא ניבא לה את אשר נצטווה על ידי ה', וניבא לה שבית ירבעם ייכרת לגמרי, ועשרת השבטים שבמלכות ירבעם יגלו לבסוף מעל אדמתם. ולא מצאנו שאחיה השילוני הצליח אז ללמד זכות שתכפר על חטאי ישראל ותמנע את הגלות.

ואמנם יתכן שלימוד הזכות שאליו התכוון רשב"י, אינו לימוד זכות על כל העבירות שבתורה, אלא על אורח חיים, שיתכן שאברהם אבינו יצדד שלא ללמד עליו זכות, ואילו אחיה השילוני ילמד עליו זכות, ואולי משום שאינו עבירה ממש. ונראה שיש לדייק כך מלשון: "אי בעי (אם ירצה) אברהם למקריבין מן גביה ועד גבי", שהלשון 'לקריב' מזכירה את האמור במסכת עדויות (פ"ח מ"ז) שאליהו הנביא יבוא "לקרב המרוחקין". והיינו, שבמשך הדורות יש אנשים שרוחקו מקבוצות אחרות בלא הצדקה אמיתית, ויש ביכולתו של אברהם אבינו ללמד זכות על המרוחקים, ובכך לקרב אותם אל אחיהם שריחקו אותם. וענין זה יתבאר לקמן.

הקרבת הקרבנות של אברהם אבינו

הכהן הראשון בעולם היה שם בן נוח שהיה "פֶּהָן לֶאֱ-לְעִלְיוֹן". הוא נקרא "מִלְכֵי צֶדֶק" - ותפקידו היה לבצע משפט צדק בעולם. אך רוב צאצאיו לא רצו להמשיך בדרכו הרוחנית. הם עסקו בפעולות של יָפֶת והתפזרו על פני התבל. מי שעשה משפט צדק בעולם היה אברהם, שהיה לו כוח צבאי משלו (ואף כוח כלכלי עצמאי, ולפי דברי חז"ל גם מטבע משלו), והוא יצא להילחם בארבעת המלכים שלקחו בשבי את לוט ואת אנשי סדום. מִלְכֵי-צֶדֶק שמח כאשר אברהם הציל את העשוקים, ומן הסתם הוא התפלל לקב"ה שייטיע לאברהם במלחמתו. אך הוא ראה שלולי יוזמת אברהם - התפקיד שלו היה נותר תפקיד סמלי. מִלְכֵי-צֶדֶק נפל בדעתו ונכשל בדבריו; והקדים לברך את אברהם לפני הקב"ה. עקב כך, הקב"ה הודיע לאברהם שזרעו יחליף את מִלְכֵי-צֶדֶק - ויירש את ארץ ישראל (נדרים לב, ב).

אברהם שמע זאת, ושאל את הקב"ה - "בְּמָה אֲדַע כִּי אֵיךְ שָׁנָה". כמה ממדרשי חז"ל מפרשים זאת כחוסר אמונה. אך יש בפרוש זה קושי, שהרי סמוך לפני כן נאמר - "וְהָאֱמֹן בְּד' וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צֶדֶקָה". מדרשי חז"ל אחרים מרמזים שאברהם שאל את הקב"ה כיצד אפשר למנוע מזרעו את המצוקות שהיו למִלְכֵי-צֶדֶק; והקב"ה השיב לבקשת אברהם, וציווה עליו לעשות מעשה שישפיע על העתיד. אברהם הצטווה להקריב בהמות וצפורים. הבהמות נחשבות לגשמיות ביחס לצפורים; שהרי הן אינן מסוגלות להתנתק מהארציות ולעוף באוויר. מדרשי חז"ל מרמזים שהדבר מסמל תכנית של הקב"ה להקמת "מִמְלַכְתַּת פְּהִינִים" מסוג חדש; שיהיו בה בניים (כהנים) שמחוברים מאוד לגשמיות (בהמות) וישמשו ככוח כלכלי ואף צבאי; וגם בניים (כהנים) שמחוברים מאוד לרוחניות (צפורים). והדבר מבואר יותר בתשובות ר' סעדיה גאון (רס"ג) על שאלות חייו הבלכי (כ"א, עמוד 31 במהדורת פאזנאנסקי, וורשה):

"טעמי המחזה והבתרים לא היבנת עניינם; על כן נבהלת בשמעך את חזונם. הרף ואגידיה לך את פתרונם; כי 'תחיית המתים' כתובה בחביונם. פגרים בותרו והורד 'הצפור' עליהם; וישיב אתם אֶבְרָם - וינידם ויחיו כולהם. ולכן הקדים תת כל בְּתֵר 'לקראת רעהו' מהם; בְּקֶרֶב 'עַצֵּם אֶל עַצְמוֹ' - לַפְתַּח בְּהֵם חִייהֶם. חיל הא-ל הגדול הזה בראותו; חויב לצוות כן את בניו ואת ביתו. למען לא ידאגו מן העיניו בביאתו; ויבטחו כי אחריו יודיע ד' ישועתו."

אברהם ביתר את הבהמות, אך את הצפורים הוא לא ביתר; ולאחר מכן נאמר: "וַיַּרְדֵּ הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֶבְרָם". רס"ג מבאר ש"העֵיט" הם הצפורים שמוזכרים לפני כן. אברהם נטל את "הצפור" כמו "עֵיט" (צפור טרף) שיש לו חיות עצמית והוא יורד על הפגרים. כלומר קבוצת הצפורים תוקפת את קבוצת הבהמות. המשמעות הסמלית של הפעולה הזו מתבארת בנבואת זכריה (יב, ז):

"וַיִּשְׁפְּכֵתִי עַל בֵּית דָּוִד וְעַל יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם רוּחַ חַן וְתַחֲנוּנִים וְהֵבִיטוּ אֵלַי אֶת אֲשֶׁר דָּקְרוּ וְסָפְדוּ עָלָיו..."

במסכת סוכה (דף נב, א) מבואר שהנדקר' - הוא "משיח בן יוסף שנהרג"! הקבוצה שמשייכת עצמה ל"בית דויד" עוסקת ברוחניות ומשמשת בתפקיד של מִלְכֵי-צֶדֶק. הם בטוחים שרק הם 'כהנים'; ולכן הם מבזים את מי שאינו חושב כמוהם, והם מתייחסים לקבוצת 'משיח בן יוסף' כאל 'פגרים' (כמבואר בהערת השוליים²). בֵּית דָּוִד "הֵבִיטוּ אֵלַי" (אל הקב"ה) ודקרו לשם-שמים את 'הפגרים' - כדי לנסות ולהעיר אותנו 'לתחייה'; כלומר, שיהיו דומים להם ויעסקו ברוחניות. 'הדקירות' לא הועילו; ולכן הם מגדירים את 'קבוצת משיח בן יוסף' כ'הרוגים' - והם מספידים אותם.

מטות

הנביא זכריה מגלה, שמלחמת-הדקירות היא דו-כיוונית. מיד בסמוך (בפרק י"ג) הוא מתאר איש שחש שרוח נבואה מפעמת בו; והוא רוצה לעבור לקבוצה שעוסקת ברוחניות. אולם הוריו משוכנעים, שביממלכת הכהנים של אברהם כל בני האדם צריכים להתחבר לגשמיות. לפי הבנתם, רק בקבוצת ה'בהמות' יש 'חיים', ומי שאינו דומה להם נחשב ל'מת'. "וּדְקָרְהוּ אֲבִיהוּ וְאָמְנוּ יִלְדָיו בְּהִנְבְּאוֹ". הם 'דוקרים' את בנם כדאי לחנך אותו ולוודא שיהיו לו 'חיים' לפי ההגדרות שלהם; והנער נענה לפניוניהם - "וְאָמַר לֹא נָבִיא אֲנִי עֲבַד אֶדְמָה אֲנִי כִּי אֶדֶם הַקֶּנֶי מִנְעוּרַי".

ה'דקירות' ו'רוח התחיה'

ה'דקירות' ההדדיות מגלות, שביממלכת הכהנים של אברהם - התפקידים לא מוגדרים לדורי דורות. בן של אברהם יכול להיות שייך בחלק מחייו לקבוצת משיח בן יוסף ולעסוק בענייני המעשה; ובחלק אחר מחייו הוא יכול להיות שייך לקבוצת 'משיח בן דויד' - וילעוף באויר, כלומר לעסוק בענייני הרוח. אפשרות המעבר בין הקבוצות גורמת לכך, שחברי כל קבוצה תובעים מחברי הקבוצה האחרת להצטרף אליהם; ולשם כך הם 'דוקרים' אותם בפיהם (במילים).

ר' סעדיה גאון מוסיף ומבאר שלאחר שאברהם הוריד את ה'צפור' על ה'פגרים' ודקר אותם כמו 'עֵיט', אברהם הניד יחד את ה'פגרים' ואת ה'צפור'; והמעשה הזה סימל שהוא נושב רוח של תחיה בשתי הקבוצות. אברהם עורר את כולם ברוח של תשובה. כל קבוצה תתעורר לראות את מעלת חברתה; ותחזור בה מההבנה המוטעית שלה - שיש לה כביכול 'חיים' בפני עצמה. כולם יכירו בצורך בקיום שתי הקבוצות, קבוצה של 'בהמות (פגרים)' וקבוצה של 'צפורים' - ואז יהיו 'חיים' בשתי הקבוצות.

ר' סעדיה גאון מרמז שבמחזה ברית בין הבתרים הצליח אברהם לפעול את מבוקשו מה'. והיינו שהעם שיצא מזרעו יהיה ממלכת כהנים מסוג אחר ממה שהיה מלכי צדק (שם בן נוח), ויהיו בהם גם 'כהנים' (אנשים) שעוסקים בגשמיות, ולכן הם יזכו לנחול את ארץ ישראל לתמיד.

שני השלבים בברית בין הבתרים

בשלב הראשון ביצירת הקבוצות צריך כל אחד להזדהות בלב שלם עם תפקידו, ולכן אברהם מתיר כביכול לכל צד לקטרג על הצד האחר, ולכן קבוצת ה'צפור' (תלמידי החכמים) דוקרת את בני הקבוצה השניה (ה'בהמות' שעוסקות בגשמיות) ומתייחסת אליהם כמו לפגרים. הקטרוג ההדדי מועיל לחיזוק העצמי של בני הקבוצות, אך הוא עלול להוביל לגלות. וכן מצאנו שיוסף קיטרט על אחיו, ואחיו קטרטגו עליו, ובסופו של דבר יוסף נמכר למצרים והשתלשל הדבר וירדו אבותינו לגלות מצריים. הגאולה מתקדמת כאשר כל קבוצה מכבדת את בני הקבוצה השניה ומלמדת עליהם זכות.

ולפי זה יתכן שבכל דור נמצאים אנשים שהם בשלב הראשון של ההזדהות שלהם עם תפקידם בעם ישראל, ואז הם מקטרגים על בני הקבוצה השניה, ויתכן שבאותו דור נמצאים אנשים שהם כבר בשלב השני שלהם בהזדהות עם תפקידם והם מלמדים זכות בלב שלם על בני הקבוצה האחרת. כאמור, שני שלבים אלו מרומזים בפעולות של אברהם אבינו בברית בין הבתרים. השלב הראשון הוא שלב ה'דקירות' שבו מרחקים את אלו שלא חושבים כמוני, והשלב השני הוא שלב הקירוב שבו מקרבים את בני הקבוצה השניה. ויתכן שלכך מכוונים דברי רשב"י שהוא יצרף אליו את אברהם אבינו כדי 'לקרב' את המרוחקים. כלומר, במחזה של 'ברית בין הבתרים' אברהם אבינו פעל ליצירת שתי קבוצות בעם שיצא ממנו, קבוצות שהן מרחקות זו את זו. אך אברהם אבינו פעל גם לקרוב הקבוצות, ואם ירצה אברהם אבינו הוא יפעל עם רשב"י כדי לקרב את המרוחקים.

אחיה השילוני ומשיח בן יוסף

כאמור לעיל, חברי קבוצת משיח בן דויד (תלמידי החכמים) מתייחסים לחברי קבוצת משיח בן יוסף (העוסקים בגשמיות) כמו ל'הרוגים'. אמנם מצאנו שאחיה השילוני התייחס למשיח בן יוסף בכבוד רב, וכן מצאנו בתלמוד (סנהדרין קב, א) בביאור המפגש שבו מינה אחיה השילוני את ירבעם למלך על עשרת השבטים:

"וַיִּמְצָא אֹתוֹ אַחִיָּה הַשִּׁילֹנִי הַנְּבִיא בְּדֶרֶךְ וְהוּא מִתְכַּסֶּה בְּשִׁלְמָה תְּדֻשָּׁה וְשִׁנְיָהם לְבָדָם בְּשִׁדָּה [מלכים א יא, כט]. מאי בְּשִׁלְמָה תְּדֻשָּׁה? אמר רב נחמן: בְּשִׁלְמָה תְּדֻשָּׁה, מֵה שִׁלְמָה תְּדֻשָּׁה אֵין בֵּה שׁוֹם דּוֹפִי, אִף תּוֹרַתוֹ שֶׁל יִרְבְּעָם לֹא הִיָּה בֵּה שׁוֹם דּוֹפִי. דְּבַר אַחֵ: שִׁלְמָה תְּדֻשָּׁה - שְׁחִידְשׁוּ דְּבָרִים שְׁלֹא שְׁמַעָה אֲזַן מְעוֹלָם. מאי וְשִׁנְיָהם לְבָדָם בְּשִׁדָּה? אמר רב יהודה אמר רב: שְׁכַל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים דּוֹמִין לְפָנֵיהֶם כְּעֵשְׂבִי הַשְּׂדֵה. ואיכא דְּאָמַר: שְׁכַל טַעְמֵי תּוֹרָה מְגוֹלִין לֵהֶם כְּשִׂדָּה."

בירבעם נמצא השורש של משיח בן יוסף³. ונראה שמשמעות האימרה - "שכל תלמידי חכמים דומין לפנייהם כעשבי השדה" - היא שלפי הראיה הרוחנית של ירבעם (שטרם חטא) ולפי הראיה הרוחנית של אחיה השילוני, העמל של חברי קבוצת משיח בן יוסף בעניינים הגשמיים בארץ ישראל רצוי לפני הקב"ה יותר מאשר עמל התורה של חכמי ישראל. ולשיטת אחיה וירבעם, מי שעמלים בעניינים הגשמיים לטובת הדור נחשבים כמו 'עֵץ'⁴ שמגן על הדור, ולעומתם תלמידי החכמים הם כמו 'עשבי השדה' בלבד. כלומר, חברי קבוצת משיח בן יוסף בטוחים שהם צודקים בדרכם יותר מאשר חברי קבוצת משיח בן דויד. ומצאנו כבר שנחלקו רבי ישמעאל ורשב"י (ברכות לה, ב) בביאור הכתוב "וְאֶסְפְּתָ דְגָנְךָ", שלדעת רשב"י אין הדברים ככתבם ויש לעמול בתורה, ואילו לדעת רבי ישמעאל יש לקיים את הדברים ככתבם, וכתב החתם סופר (חידושים סוכה דף לו, א) בדעת רבי ישמעאל:

"...נלע"ד רבי ישמעאל נמי לא אמר מקרא "וְאֶסְפְּתָ דְגָנְךָ" - אלא בא"י ורוב ישראל שרויין, שהעבודה בקרקע גופה מצוה משום יישוב א"י ולהוציא פירותי הקדושי, ועל זה ציותה התורה "וְאֶסְפְּתָ דְגָנְךָ", ו"בעז... זָרָה [ואת] גֵרְךָ הַשְּׂעָרִים הַלְּיָלָה" - משום מצוה, וכאלו תאמר לא אניח תפילין מפני שאני עוסק בתורה! ה"נ לא יאמר לא אאסוף דגני מפני עסק התורה ואפשר אפילו שארי אומניו' שיש בהם ישוב העולם הכל בכלל מצוה..."

ולפי דעת חברי קבוצת משיח בן יוסף (שמנהיגה הוא אחיה השילוני) קיום המצוות התלויות בארץ, ובכלל כל פעילות שתורמת לפריחתה הגשמית של ארץ ישראל (כאמור בדברי החתם סופר), נחשבים יותר מאשר לימוד תורה.

רשב"י ועיסוקו בתורה, ולימוד זכות על אלו שאינם כמוהו

בירושלמי (ברכות פ"א מ"ב) מובא שרשב"י אמר שאילו הוא היה בשעת מתן תורה בסיני, הוא היה מבקש שיבראו לאדם שתי פיות, ובפה אחד יעסוק בתורה כל הזמן, ובפה השני ישתמש לשאר צרכיו, לצורך אכילה ולצורך דיבור בענייני הגשמיים. ובבבלי (שבת יא, א) אמר רבי יוחנן שרבי שמעון בן יוחי וחבריו, שתורתן אומנותן, מפסיקים מלימוד תורה לצורך קריאת שמע אלא שאינם מפסיקים לצורך תפילה. ומאידך למרות החשיבות הרבה שראה רשב"י בלימוד התורה מובא בבבלי (מנחות צט, ב): "אמר

מטות

רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי: אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית - קיים 'לא זמוש' [ספר התורה הנה מפיך והגית ב' יומם וְלִילָה] (יהושע א, ח), ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ".

כלומר, רשב"י הגה בתורה כל הזמן, ולדעתו מדרגה גבוהה זו נתבעת מכל אחד, וכך יש להציג את חובת מצוות תלמוד תורה גם בפני עמי הארצות. אך מאידך, הוא לימד זכות על עמי הארצות, וקבע שמצוות 'לא זמוש' [ספר התורה הנה מפיך] מתקיימת גם על ידי קריאת שמע שחרית וערבית.

נראה שההדגשה המיוחדת שקיימת בשיטת רשב"י, המעדיפה את קיום מצוות לימוד התורה ואפילו על חשבון תפילה היא חידוש מיוחד שחל בדורו של רשב"י. הדור שלפניו היה דורו של רבי עקיבא. וכתב הרמב"ם (הלכות מלכים יא, ג) שבאותו הדור כל החכמים סברו שבר כוכבא הוא מלך המשיח ורבי עקיבא היה נושא כליו של בר כוכבא. ברור שרבי עקיבא הזקן לא רץ בעצמו עם כלי נשק בעקבות בר כוכבא. וכוונת הדברים היא שרבי עקיבא השתמש בכוחו הציבורי והביע תמיכה גלויה ומשמעותית בבר כוכבא. ונראה שעד דורו של רבי עקיבא היה סיכוי סביר לקיום עצמאי של הפך הלאומי של עם ישראל, ורבי עקיבא עודד אנשים להשקיע מאמצים רבים לקיבוץ כסף וכלי נשק וכדו' שיסתייעו בהם למרידה בשלטון הזר ולקיום שלטון עצמאי בארץ ישראל. והשלטון היהודי העצמאי בארץ ישראל יהיה הפך הלאומי שמייצג משיח בן יוסף.

אולם לאחר שמרד בר כוכבא דוכא באכזריות, הצבור בארץ ישראל התייאש מניסיון למרוד ברומאים. והמאמצים הופנו לקיום ומחיה של הצבור שנתר בארץ. ואז בדור שלאחר רבי עקיבא, חידש רשב"י בשיטתו שעיקר המאמץ צריך להיות מופנה ללימוד תורה, שהוא הפך משיח בן דוד, ומאמץ זה עדיף אפילו על תפילה שעוסקת בחיי שעה.

ונראה שלכך כוונת דברי רשב"י, שאם אברהם ירצה לקרב את הדורות שהיו מתקופתו ועד תקופת רשב"י, רשב"י יקרב את הדורות שיהיו מזמנו עד שיבוא מלך המשיח. והיינו, שעד תקופת רשב"י היה סיכוי לשלטון עצמאי בארץ ישראל, ולכאורה יש קטרוג על אלו שהשקיעו את כל זמנם בתורה ולא נטלו חלק במאמץ הלאומי. ועל כך יכול אברהם אבינו ללמד זכות ולומר שיש צורך גם בצד תורני חזק בארץ ישראל. ואילו מדורו של רשב"י ואילך יש דרישה להגברת הצד התורני בעם ישראל, והיא הדרישה שמציג רשב"י שהוא עצמו עמל כל היום בתורה ולא פנה מזמנו אפילו כדי להתפלל על צרכי שעה. ואף על פי שרשב"י מייצג שיטה זו, הוא אומר שהוא ילמד זכות על אלו שחולקים עליו ואינם נוהגים כמוהו אלא עוסקים במלאכות. ורשב"י עצמו ילמד עליהם זכות, ויאמר שגם כשאין סיכוי לשלטון יהודי עצמאי צריך שלעם ישראל יהיה קיום מכובד, ולכן צריך שיהיו אנשים שיעסקו בהשגת העושר גם מעבר לקיום הנצרך, משום שעושר זה משמש בדרכים עקיפות להגברת קרנם של ישראל.

אם ירצה אברהם

כאמור באותה אימרה, יתכן שאברהם ירצה לקרב את אותם מרוחקים, אך יתכן שלא ירצה בכך. ונראה שדבר זה תלוי בשני השלבים שיש בברית בין הבתרים, השלב הראשון שבו כל קבוצה מקטרגת על חברתה, והשלב השני שבו כל קבוצה מתקרבת לחברתה ורואה שיש בה חיים. ויתכן שאברהם אבינו יחליט שטרם הגיע השלב של קירוב המרוחקים, ושלב זה יהיה רק בעתיד הרחוק בעת שיישלח אליהו הנביא להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. אולם כפי שהתבאר לעיל, אחיה השילוני מקרב ומחשיב את הצד של משיח בן יוסף ואפילו בעת שהצד של משיח בן דוד קיים. ולכן הוסיף רשב"י ואמר, שאם אברהם אבינו לא ירצה לקרב, הרי שרשב"י יצרף אליו את אחיה השילוני, ושניהם יחדיו יקרבו את הקבוצות השונות שקיימות בעם ישראל.

¹ המדרשים האחרים הובאו במאמר "[העיט שיחיה את הפגרים](#)".
² בספר 'מדרש אגדה' (מאמר צובה; עמוד 33) מובא: " **וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים** - זה דויד בן ישי שנקרא **עֵיט** שנאמר (ירמיהו יב, ט) **'הָעֵיט צָבֹעַ נִחַלְתִּי לִי**. **וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרָם** - הפריחן אברהם כדי שלא יהיה להם חלק לעולם הבא". המדרש מרמז שאם ה'יצפורים' **מכריזים** שאין ליבהמותי חלק לעולם הבא והן שקולות ל'פגרים' - לא יהיה חלק לעולם הבא גם ל'יצפורים'. רק כאשר כל קבוצה תכבד את חברתה - תזכינה שתיחן ליחיים'.
³ "מירבעם יהיה משיח בן יוסף... (כמו שמובא בזוהר חדש סוף פרשת בלק)" (פרי צדיק פרשת ויחל).
⁴ "מלשון (במדבר יג כ) הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ שֶׁהוּא אֲדָם צִדִּיק (ב"ב טו א)" (מאור ושמש דברים פרשת שופטים).

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

מתפללים לרפואתם השלימה של:		
ישראל בן רבקה	ניר רפאל בן רחל ברכה	טל שאול בן יפה
עובדיה בן אסתר מלכה	שי בת הלל	גדעון בן רחל
נטע בת מלכה	מאירה בת אסתר	חוה ראנלה בת פיילא
רבקה בת שרה בלה	ר' יצחק בן בריינדל גיטה	משה בן רחל
ירחמיאל בן זלאתה רבקה	נהוראי בן רבקה נמיר	אריה יצחק בן גאולה מרים
הילל בן תמר שפרה	בתוך שאר חולי עם ישראל	

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עזיהו, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Mexico City, Mexico

מקסיקו סיטי, מקסיקו
טבת, ה'תשנ"ט

קבורת אפרו של אדם שמשפחתו מתחרטת על מעשיה

שאלה

משפחה שרפה בקרמטוריום את גופת אביהם. לאחר כשנתיים נפגשו עם ידיד ואמר להם שעשו דבר רע ועליהם לקבור את אפר אביהם בבית קברות של ישראל. המשפחה פנתה לקהילה וביקשה לקבור את האפר. עמדתי היא לאסור שהרי במקסיקו יש מנהג די מקובל בין הגויים לשרוף את גופת יקיריהם ואם נתיר מאוד יתכן שיבואו אף מאחינו ויגידו במקום הסוף המר - רקבון הגופה - מוטב להשרף ולקבור את האפר חס ושלום. מה דעתכם בנדון?

תשובה

א. הפוסקים אסרו קבורת אפרו של מת אם הוא נשרף מצד רשעת בניס או רשעת עצמו.¹
ב. אם נשרפה הגופה באונס, יש עניין לקבור את האפר.²
ג. בנדון דידן, שבניו לא ידעו על איסור שריפת גופו³ וחומרותו, לא שייך לגזור ולאסור להם לקבור אפר אביהם. אמנם, מכיוון שהרב חושש ל"פריצת גדר", ניתן למיגדר מילתא באלה שאינם כופרים, לעשות שינוי - או במקום הקבורה, דהיינו במקום צדדי, ואם יש גדר בבית-הקברות, להקצות מקום מחוץ לגדר⁴, או באי-הצבת מצבה, כדי שהכול יבינו, ששריפת נפטר היא מעשה מגונה⁵.

¹ "אגרות משה" (יורה דעה ח"ג קמז, ב). ובפרט שאין באפר נשרפים מצוות עשה של קבורה מן התורה, כמו שנתבאר ב"נודע ביהודה" (קמא יורה דעה סימן פט) וכן "משנה למלך" (סוף הלכות אבלות). ואפי' לשיטת "תוס' יום טוב" שמסביר בפרק עשירי מס' שבת מ"ה, שיש מצווה בקבורה גם בכזית בשר של מת, מ"מ אין באפר מצוות זו, וכן פסק "חלקת יעקב" (ח"א סי' לב).
² א. בגלל איסורי הנאה שיש בו כמו שמבואר בסוף תמורה: "כל הנקברים אפרן אסור". חיוב זה איננו דווקא בבית קברות יהודי אלא בכל דרך שתבטיח אי שימוש והנאה מן האפר.
ב. טעמים ע"פ חכמי האמת, נמצא ב"גשר החיים" (ח"ב פרק יג): "אפר ניעור בתחיית המתים וכו' ואע"פ שאינו ראוי לזריעה, מ"מ ביכולת היוצר ית"ש, יוצר כל היצורים יש מאין, לצבור שוב את החמרים שלו שנתפרדו ונתנדפו בהשרפה".
³ בודאי שאין במעשיהם רשעות והוי אפילו כאונס ודינם כתינוקות שנשבו. עיין חזו"א (יורה דעה סי' א סק"ו וסי' ב סק"ל).
⁴ בתשובות "דעת כהן" (סי' קצח) התיר מרן הראי"ה קוק אפילו ברשעת עצמו לקבור בארץ ישראל בשינוי, וכתב שם "שידעו הכל שהפעולה הרעה היא עומדת לדראון עולם ולא יוסיפו לעשות דבר הרע הזה". בשו"ת "באר משה" (חלק ח סימן יג) כתב שבשעת דוחק גדול ניתן לקבל אפר רשעים לקבורה בצד הגדר, גם בחו"ל.
⁵ "חלקת יעקב" (יו"ד ח"ב ס"ד) מסביר את חומר האיסור בשריפת מת: א. בטול מ"ע "קבור תקברנו" ובטול הכפרה שבקבורה; ב. בשריפת הגופה הוי בזיון למת. ג. איסור "ובחוקותיהם לא תלכו"; ד. שינוי ממנהגא דמשמע בגמ' דיש קפידא רבה לשנות מנהגא בעניינים הללו וכו'.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמה סבג	לעיין גב' לורייין הופמן ז"ל	לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה	לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי				